

Κοινωνική Πολιτική

Τόμ. 3 (2015)

Ο Νόμος 4019/2011 - Προϋποθέσεις λειτουργίας της Κοινωνικής Οικονομίας για μια βιώσιμη αγορά εργασίας

Μανώλης Τζουβελέκας, Κωνσταντίνα Zoehrer

doi: [10.12681/sp.10593](https://doi.org/10.12681/sp.10593)

Copyright © 2016, Μανώλης Τζουβελέκας, Κωνσταντίνα Zoehrer

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τζουβελέκας Μ., & Zoehrer Κ. (2017). Ο Νόμος 4019/2011 - Προϋποθέσεις λειτουργίας της Κοινωνικής Οικονομίας για μια βιώσιμη αγορά εργασίας. *Κοινωνική Πολιτική*, 3, 125–136. <https://doi.org/10.12681/sp.10593>

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**Ο Νόμος 4019/2011 - Προϋποθέσεις λειτουργίας της Κοινωνικής
Οικονομίας για μια βιώσιμη αγορά εργασίας**

Μανώλης Τζουβελέκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Κωνσταντίνα Zoehrer

Ερευνήτρια ICSEM, 180 Μοίρες Κοιν.Σ.Επ.

Περίληψη: Στην παρούσα εργασία αναπτύσσεται μια πρόταση ουσιαστικής εφαρμογής του Ν.4019/2011 και της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Ο Ν.4019/2011 δημιούργησε τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, που ως βασικό στόχο έχουν την καταπολέμηση ανεργίας μέσω της δημιουργίας και διατήρησης νέων θέσεων εργασίας. Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα θεμελίωσε το λειτουργικό πλαίσιο βασισμένο σε μηχανισμούς στήριξης και χρηματοδοτικά εργαλεία.

Σκοπός της πρότασης είναι α) η αποτελεσματική και ουσιαστική εφαρμογή του νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων και β) η συμβολή στη χάραξη και εφαρμογή μιας καινοτομικής κοινωνικής πολιτικής.

Βασική προϋπόθεση για τη βέλτιστη εφαρμογή του νόμου αποτελεί η υγιής λειτουργία ενός οικοσυστήματος της Κοινωνικής Οικονομίας με έμφαση στους νέους φορείς, τις νέες μορφές χρηματοδότησης και συνεργασίας.

Λέξεις κλειδιά: Ν.4019/2011, Κοινωνική Πολιτική, Κοινωνική Χρηματοοικονομική, Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να συμβάλει στην ελληνική έρευνα¹ και βιβλιογραφία στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας, εξετάζοντας το ισχύον νομικό-θεσμικό πλαίσιο που διέπει τον συγκεκριμένο τομέα στην Ελλάδα με βάση τον νόμο 4019/2011 για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, τις αδυναμίες και προοπτικές του σε επίπεδο λειτουργικού πλαισίου.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται ο νόμος 4019/2011, αναλύονται επί μέρους άρθρα αλλά και παρατίθενται νομικές, φορολογικές και άλλες λειτουργικές ρυθμίσεις που επηρεάζουν την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, όπως ορίζεται από τον ίδιο τον νόμο. Επιπλέον παρουσιάζεται το οικοσύστημα² της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, αλλά και η ανάπτυξη του τομέα των επενδύσεων κοινωνικού αντίκτυπου³ και η σημασία των δημόσιων συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται το Στρατηγικό Σχέδιο και παρατίθενται προτάσεις αποσαφήνισης, λειτουργικών ρυθμίσεων, αλλά και παράγοντες βελτίωσης.

Η εργασία ολοκληρώνεται με συγκεκριμένες προτάσεις χάραξης πολιτικής.

¹ Η παρούσα εργασία βασίζεται κυρίως στην πρωτότυπη εργασία του πρώτου συγγραφέα που παρουσιάστηκε στο International Social Innovation Research Conference στο Said Business School του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης (Σεπτέμβριος 2013).

² Για την έννοια του οικοσυστήματος βλ. σημ. 17

³ Βλ. σχετικά στο Τζουβελέκας Μ, Παπαγιάννη Μ, “Δημόσια Συνταξιοδοτικά Ταμεία και επενδύσεις κοινωνικού αντίκτυπου” (5^ο Διεθνές Συνέδριο ΕΕΚΠ, Αθήνα, 2014).

Α' Μέρος

Α. Ο νόμος 4019/2011 και το Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να αναλύσει το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, βασισμένο στο Ν.4019/2011 και να παρουσιάσει της στρατηγικές και τους μηχανισμούς στήριξης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Ο νόμος 4019/2011⁴ θεσμοθετεί την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, αποτελεί συνέχεια των νόμων 2716/1999⁵ και 1667/1986⁶, που εδραιώνουν ένα θεσμικό πλαίσιο για τους Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.), ενώ δημιουργεί το νομικό τύπο της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης⁷ ως μορφής επιχειρηματικής δράσης στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 1, παρ. 1 ορίζεται ότι: *“Κοινωνική Οικονομία” είναι το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων”*.

Ενώ ο νόμος αποτελεί την πρώτη προσπάθεια θεσμοθέτησης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας ως νέα μορφή επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, ωστόσο δεν ορίζει την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, είτε με βάση την περιγραφή του όρου, είτε με βάση τα λειτουργικά χαρακτηριστικά του θεσμού, αλλά περιορίζεται στην εξήγηση του όρου της Κοινωνικής Οικονομίας, και τη θέσπιση της λειτουργίας των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.), δίνοντας παράλληλα έμφαση στις ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, χωρίς να

⁴ Ν. 4019/11 (ΦΕΚ 216 Α/30-9-2011) : Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις.

⁵ Ν. 2716/1999. (ΦΕΚ Α' 96/17-5-1999) : Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις

⁶ Ν. 1667/1986 (ΦΕΚ 196 Α') : Αστικοί συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις

⁷ Ν. 4019/2011, άρθρο 2

λαμβάνει υπόψη⁸ την προγενέστερη εδραίωση και λειτουργία της Κοινωνικής Οικονομίας και των φορέων της, όπως και προγενέστερων Κοινωνικών Επιχειρήσεων άλλων νομικών τύπων, (ΚοιΣΠΕ του Ν.2716/1999). Ως αποτέλεσμα, ο νόμος στοιχειοθετεί μια τυποποίηση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, βασισμένη στην ανάγκη του κράτους να προβλέψει ελεγκτικές, όχι, όμως, λειτουργικές ρυθμίσεις για την ώθηση του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Αντί μιας τυποποίησης βασισμένης σε ένα νομικό τύπο επιχείρησης, θα μπορούσαν να ορισθούν τα βασικά κριτήρια για την περιγραφή μιας Κοινωνική Επιχείρησης και να διαμορφωθεί με αυτό τον τρόπο μια νομική ομπρέλα που θα διευρύνεται σε όλους τους νομικούς τύπους, όπως γίνεται και στην περίπτωση της Ιταλίας (Borzaga C. (2001, σσ 1-9).

Μαζί με τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις δημιουργήθηκε και το Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας που τυποποιεί την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα μέσα από ένα εργαλείο πολιτικής. Ωστόσο, η τυποποίηση γίνεται με γραφειοκρατικά κριτήρια, όπως η κατάθεση καταστατικού και εγγράφων όχι όμως με γνώμονα το ποιοτικό κοινωνικό έργο ή τη βιωσιμότητα της κοινωνικής επιχείρησης.

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, (Κοιν.Σ.Επ) αποκτούν νομική προσωπικότητα με την καταχώριση τους στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Το Μητρώο υπάγεται στο Τμήμα Κοινωνικής Οικονομίας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (Ν. 4019/2011, άρθρο 14, παρ.1)

Η λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων περιορίζεται, με αυτό τον τρόπο, σε ένα νομικό τύπο με περιορισμένους τομείς δραστηριότητας, όπως θεσπίζονται στο άρθρο 2 παρ. 2 του νόμου 4019/2011:

⁸ Nasioulas I. (2011, p. 5) “Law 4019/2011 on Social Economy and Social Entrepreneurship was set to implementation in 30 September 2011. It is the first legislative action introducing the concept of Social Economy in Greece.”

α) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης, β) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας, γ) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού.

Ο νόμος 4019/2011 ορίζει ως φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας, αστικούς συνεταιρισμούς όπως αυτοί περιγράφονται στο άρθρο 2 παρ. 1 και τους Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης του νόμου 2716/1999.

“Θεσπίζεται η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.), ως φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας. Είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα. Τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να είναι, είτε φυσικά πρόσωπα, είτε φυσικά πρόσωπα και νομικά πρόσωπα. Τα μέλη της συμμετέχουν σε αυτήν με μια ψήφο, ανεξάρτητα από τον αριθμό των συνεταιριστικών μερίδων που κατέχουν”⁹.

Το νομικό καθεστώς της εδραίωσης και διαχείρισης μιας Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης¹⁰ ορίζεται από τον νόμο 1667/1986 για τους Αστικούς Συνεταιρισμούς. Η κατάταξη των Κοιν.Σ.Επ. στην κατηγορία των συνεταιρισμών αντί ως ξεχωριστού τύπου ή υποκατηγορίας για τους προϋπάρχοντες τύπους, αποκλείει τις βιώσιμες Αστικές Μη Κερδοσκοπικές Εταιρείες, και συνδέει τις Κοιν.Σ.Επ με τους συνεταιρισμούς¹¹, που έχουν σε πολλές περιπτώσεις κατά το παρελθόν τη φήμη κρατικοδίαιτων και όχι οικονομικά βιώσιμων οργανώσεων.

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις αποκτούν την εμπορική τους ιδιότητα με την νομική τους προσωπικότητα. Η εμπορική ιδιότητα δεν καθιστά τις Κοιν.Σ.Επ. κερδοσκοπικές εμπορικές επιχειρήσεις¹².

Η διαφορά μεταξύ κερδοσκοπικών και μη κερδοσκοπικών επιχειρήσεων, εδράζεται στον τρόπο διανομής των κερδών της σε μετόχους. Συνεπώς, οι Κοιν.Σ.Επ, όπως προκύπτει και από το άρθρο 7 του ν. 4019/2011 που αφορά στη διανομή κερδών, δεν μπορούν να είναι κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ωστόσο υπάρχει ασάφεια λόγω

⁹ Ν. 4019/2011, άρθρο 2

¹⁰ Αδάμ Σ., 2014, Για τις νομικές μορφές κοινωνικής οικονομίας, βλ. αναλυτικότερα (σ. 33-42)

¹¹ Κλήμη-Καμινάρη και Παπαγεωργίου (2010)

¹² Ο.π.

οργανωτικής αδυναμίας να δώσει θέση σε ένα νέο νομικό πρόσωπο σχετικά με τον χαρακτήρα των Κοιν.Σ.Επ. κατά την αντιμετώπισή τους από τη φορολογική διοίκηση και αυτό φαίνεται να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή της χώρας, λόγω της διαφορετικής αντιμετώπισής τους από Δ.Ο.Υ σε Δ.Ο.Υ. Μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν κατευθυντήριες οδηγίες από τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων προς τις Δ.Ο.Υ σχετικά με τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις. Αντιμετωπίζονται ε από τις φορολογικές υπηρεσίες ενδεχομενικά βάσει της κατάταξής τους αναφορικά με τις δραστηριότητές τους και τον τηρούμενο τύπο φορολογικών βιβλίων¹³.

“Άρθρο 7: Διανομή κερδών

- 1. Τα κέρδη της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης δεν διανέμονται στα μέλη της, εκτός αν τα μέλη αυτά είναι και εργαζόμενοι σε αυτή, οπότε εφαρμόζεται η παράγραφος 2.*
- 2. Τα κέρδη διατίθενται ετησίως κατά ποσοστό 5% για το σχηματισμό αποθεματικού, κατά ποσοστό έως 35% διανέμονται στους εργαζομένους της επιχείρησης ως κίνητρο παραγωγικότητας σύμφωνα με τα οριζόμενα στο καταστατικό τους και το υπόλοιπο διατίθεται για τις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.”*

Γιατί ωστόσο, απουσιάζει, η θεσμοθέτηση εργαλείων που θα διευκόλυναν τη λειτουργία του θεσμού, όπως είναι τα χρηματοδοτικά εργαλεία, στα οποία γίνεται μεν αναφορά¹⁴, αλλά μέχρι σήμερα δεν έχουν τεθεί σε λειτουργία, όπως και τα οικονομικά κίνητρα και τα μέτρα στήριξης του άρθρου 10 του νόμου. Ειδικότερα, σε ότι αφορά στις φορολογικές απαλλαγές, αυτές καταργήθηκαν με το Ν. 4110/2013¹⁵ άρθρο 10 παρ.2, ενώ αναφέρεται ρητά¹⁶ πως η διανομή των κερδών δεσμεύεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Η νέα φορολογική ρύθμιση του ανωτέρω νόμου φέρνει στο επίκεντρο το ερώτημα “γιατί οι Κοιν.Σ.Επ υπόκεινται στη φορολογία εισοδήματος για τα κέρδη τους;” αφού αυτό λειτουργεί ως αντικίνητρο για την ίδρυση

¹³ Περαιτέρω ανάλυση στο θέμα της φορολογικής αντιμετώπισης βλ. Αδάμ Σ., (σ. 65, 2014)

¹⁴ Ν. 4019/2011, άρθρο 9.

¹⁵ Ν. 4110/2013 (ΦΕΚ Α 17/23-01-2013) Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις.

¹⁶ Ν. 4019/2011 άρθρο 7

και λειτουργία Κοιν.Σ.Επ., αλλά και της Κοινωνικής Οικονομίας γενικότερα, αντί να δοθούν τα κίνητρα του άρθρου 10.

Επίσης, οι Κοιν.Σ.Επ. δεν εντάσσονται επαρκώς μέχρι σήμερα σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης καθώς και σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), αντίθετα με την πρόβλεψη της παρ. 4 του άρθρου 10.

B. Το Οικοσύστημα Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας - Αδυναμίες και προοπτικές

1. Ευρωπαϊκή πρακτική

Η διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού οικοσυστήματος¹⁷ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, και των επί μέρους τοπικών οικοσυστημάτων, δεν συνδέεται σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁸ με τη θέσπιση νομοθετικού πλαισίου, όπως έχει γίνει στην Ελλάδα με το Ν. 4019/2011. Σε πολλές χώρες, ειδικότερα της κεντρικής Ευρώπης, όπως είναι η Αυστρία, το οικοσύστημα λειτουργεί με προϋπάρχουσες νομικές μορφές, ωστόσο σε άλλες υπάρχουν ειδικές νομικές ρυθμίσεις που δημιούργησαν τις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις (Social cooperatives), όπως στην Πορτογαλία, αλλά δεν περιόρισαν την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα σε έναν νομικό τύπο επιχείρησης.

Για την καλύτερη νομοθετική ρύθμιση και ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε το 2012 μια νέα επιτροπή εμπειρογνομόνων, το Social Business Initiative.

¹⁷ Το οικοσύστημα της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει τόσο τους δρώντες (πρόσωπα και φορείς), όσο και τις περιβαλλοντικές συνθήκες (κανόνες, αγορά, νομοθεσία). Το “οικοσύστημα” είναι έννοια ευρύτερη του “περιβάλλοντος”, το περιλαμβάνει και επηρεάζεται από αυτό. Βλ. αναλυτικότερα στο Bloom and Dees (2008). Στην κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα έχει επικρατήσει ο όρος Οικοσύστημα (βλ. επίσης European Commission 2014)

¹⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013, σσ 41-43)

2. Ελληνικό Οικοσύστημα

Ο Νόμος 4019/2011 για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ρυθμίζει εν γένει ανάμεσα στις άλλες διατάξεις του, ένα ελλιπές πλαίσιο για τον κοινωνικό επιχειρηματικό - χρηματοοικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα.

Το πλεόνασμα λειτουργίας των Κοιν.Σ.Επ δεν διανέμεται στα μέλη τους εκτός και αν είναι ταυτόχρονα και εργαζόμενοι σε αυτές. Η διανομή αφορά στη δημιουργία αποθέματος, έως 5%, στους εργαζόμενους έως 35% ως πριμ παραγωγικότητας και το υπόλοιπο αναλώνεται στην επιχειρησιακή λειτουργία τους ή στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις μπορούν να λάβουν χρηματοδοτικά κεφάλαια μέσω του συνεταιριστικού κεφαλαίου τους, από ιδιωτικές δωρεές, από τις επιχειρηματικές δραστηριότητές τους, από κρατικές επιδοτήσεις του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, την Ευρωπαϊκή Ένωση, εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, την τοπική αυτοδιοίκηση.

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις καθώς και οι Κοι.Σ.Π.Ε δύνανται να έχουν πρόσβαση σε κεφάλαια χρηματοδότησης από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας, καθώς και από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ανενεργά μέχρι σήμερα). Μπορούν, επίσης, να αιτηθούν χρηματοδότησης συμμετέχοντας στα Προγράμματα του Αναπτυξιακού Νόμου. Εκτός των ανωτέρω μπορούν να λάβουν χρηματοδότηση από διάφορα ιδιωτικά επενδυτικά σχήματα και τράπεζες.

Ανεξάρτητα από την πηγή χρηματοδότησης δεν είναι εύκολο για τις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις ή άλλους οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας να έχουν πρόσβαση στο λειτουργικό κεφάλαιο ή σε άλλου είδους κεφάλαια.

Μέχρι στιγμής το οικοσύστημα της κοινωνικής χρηματοοικονομικής είναι κατά πολύ, λιγότερο αναπτυγμένο, σε σχέση με άλλες χώρες και χρειάζεται να καλυφθεί μεγάλη απόσταση.

Η απουσία φορολογικών ελαφρύνσεων –τουλάχιστον κατά το ξεκίνημα, αυτού του τύπου επιχειρήσεων που καλούνται να καταπολεμήσουν την εκρηκτική ανεργία στην Ελλάδα- τα υψηλά έξοδα συναλλαγών, οι νομικοί κίνδυνοι και η έλλειψη υποδομών υποστηριζόμενων από επενδυτές γνώστες, με εμπειρία στην κοινωνική χρηματοοικονομική συμβάλλουν στη δημιουργία περιοριστικών συνθηκών σε κοινωνικές επενδύσεις και δυνατοτήτων για την κοινωνική επιχειρηματικότητα και την κοινωνική καινοτομία.

Επιπλέον, η έλλειψη, συμφωνημένων μετρήσεων κοινωνικών επιδόσεων, στήριξης ανάπτυξης δυνατοτήτων (capacity building) στο οικοσύστημα της κοινωνικής χρηματοοικονομικής, επενδυτικών ροών και ανάπτυξης θεσμών, ικανότητας απορρόφησης από την πλευρά της ζήτησης (κοινωνικοί επιχειρηματίες) αποτελούν ενδεικτικά στοιχεία της σημερινής κατάστασης της αγοράς (Nicholls and Pharoah 2007, Freireich and Fulton 2009, Canadian Task Force on Social Finance 2010).

Οι ανωτέρω παρατηρούμενες δυστοκίες, στην Ελλάδα έρχονται, θεωρητικά, να μειωθούν με την Πρόσκληση 5/18-4-2013 μέσω της οποίας, το Υπουργείο Εργασίας¹⁹ κάλεσε ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ως Δυνητικούς Δικαιούχους, για την υλοποίηση της Πράξης με τίτλο: *“για τη δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας”*. Αντικείμενο της πράξης είναι η δημιουργία ενός Κεντρικού Μηχανισμού για τη στήριξη της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων, των Περιφερειακών Μηχανισμών και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας. Σύντομα, εντός του 2014, ξεκινάει και η διαδικασία πρόσκλησης για δημιουργία και υλοποίηση των Περιφερειακών Μηχανισμών.

Με αυτές τις δράσεις θα ενδυναμωθεί το οικοσύστημα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας και απομένει να αποδειχθεί η λειτουργικότητα και η στρατηγική ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας μέσω συστημικών κρατικών παρεμβάσεων. Ανασκοπώντας την παρούσα κατάσταση της κοινωνικής χρηματοοικονομικής στην Ελλάδα μπορούμε να αναφέρουμε ότι παραμένει σε πολύ

¹⁹ Η πρόσκληση μπορεί να ανακτηθεί στη σελίδα www.keko.gr ~ <http://bit.ly/1pkoWw2>

πρώιμο στάδιο – παρά τις δυνατότητες- και χρειάζονται αποφασιστικά βήματα, σε επίπεδο στρατηγικής και λειτουργικής διαχείρισης καθώς και συνεργασίες από το δημόσιο, τον επιχειρηματικό και τον κοινωνικό τομέα.

3. Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς

Εκτός από τις παρεχόμενες υπηρεσίες προς την ιδιωτική ή την κοινωνική αγορά, η αγορά του δημοσίου τομέα αποτελεί μια σημαντική, εν δυνάμει, πηγή εσόδων για τις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι μέχρι και σήμερα (24.4.2014) στη ΔΙΑΥΓΕΙΑ αποτυπώνονται μόνο 2 Αποφάσεις ΟΤΑ που εμπεριέχουν τον όρο “κοινωνική αναφορά” και αυτό χωρίς να αναφέρεται σε Συμβάσεις. Επιπλέον οι αποφάσεις αυτές προέρχονται από μικρούς δήμους της περιφέρειας.

Η μόνη σχετική αναφορά λαμβάνει χώρα στο έγγραφο²⁰ για τη σύσταση Ομάδας Διοίκησης Έργου για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (24.9.2012) όπου και αναφέρεται ως ένα από τα αντικείμενα ενασχόλησης η προώθηση των δημόσιων συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς. Η επόμενη χρονική στιγμή που συναντάται σε επίσημο έγγραφο ο όρος, αν και διαφοροποιημένος, είναι στην πρόσκληση 5 με Αρ. Πρωτ: 3.13778/οικ.4.77 της ΕΥ ΚΕΚΟ για τη δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας (στις 18-4-2013). Εδώ ονομάζεται “κοινωνική ρήτρα” αντί “κοινωνική αναφορά”. Εκτός λοιπόν από τη διαφοροποιημένη ονοματολογία η οποία περισσότερο συσκοτίζει παρά διευκολύνει παρατηρείται και χαρακτηριστική καθυστέρηση έναρξης των σχετικών διαδικασιών για την υλοποίηση συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς στην Ελλάδα.

Τι είναι όμως οι συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς; Και ποιος θα μπορούσε να είναι ο ρόλος τους στην ενδυνάμωση της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα;

Η σχετική διάταξη του Ν.4019/2011 (άρθρο 16 παρ 1) ορίζει ότι: “*Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς είναι αυτές κατά τις οποίες οι αναθέτουσες αρχές στο*

²⁰ ΔΙΑΥΓΕΙΑ: <http://static.diavgeia.gov.gr/> ~ <http://bit.ly/1roVkOZ>

στάδιο ανάθεσης λαμβάνουν υπόψη σημαντικές κοινωνικές πτυχές ως κριτήρια ανάθεσης. Ενδεικτικά, ως τέτοια κριτήρια νοούνται: α) οι ευκαιρίες απασχόλησης, β) η κοινωνική ένταξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, γ) η ισότητα ευκαιριών, δ) ο σχεδιασμός της προσβασιμότητας για όλους, ε) η συνεκτίμηση των κριτηρίων αειφορίας, στα οποία περιλαμβάνονται θέματα ηθικού εμπορίου και ζ) η ευρύτερη εκούσια συμμόρφωση με την εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ)”.

Ο ρόλος των Δημοσίων Συμβάσεων Κοινωνικής Αναφοράς είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας σε διεθνές επίπεδο. Στη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική καταγράφονται οι έννοιες του social audit (κοινωνική ελεγκτική), του social accounting (κοινωνικής λογιστικής) καθώς και των social reporting standards (προτύπων κοινωνικής αναφοράς).

Αξίζει να αναφερθεί ότι η θεσμική εμφάνιση της Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ.) (Ν. 4013/2011, ΦΕΚ Α΄ 204/15.09.2011) συμπίπτει με την ψήφιση του Ν. 4019/2011 (ΦΕΚ 216 Α/30-9-2011) για την κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα. Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι η Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ κατά τη σύστασή της θα έπρεπε στις αρμοδιότητές της να περιλαμβάνει και την έννοια των Δ.Σ.Κ.Α. και να αποτελεί το ρυθμιστή και θεματοφύλακα της ορθής και νόμιμης διαδικασίας διενέργειας αυτού του τύπου συμβάσεων. Επιπλέον αν είχε γίνει η σχετική συνεννόηση σε νομοπαρασκευαστικό επίπεδο, αρμόδια θα ήταν η εν λόγω ανεξάρτητη αρχή χωρίς να απαιτείται η εφαρμογή των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 16 του Ν. 4019 σχετικά με την εννεαμελή Διυπουργική επιτροπή η οποία μετά από 3 χρόνια δεν έχει ακόμη συσταθεί. Σε λειτουργικό επίπεδο, λοιπόν, κρίνεται ότι θα ήταν αποτελεσματικό η διαχείριση των Δ.Σ.Κ.Α. να διενεργείτο από την Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ σε ενιαίο επίπεδο για να υπάρχει καλύτερη παρακολούθησή τους περιορίζοντας, με αυτό τον τρόπο, τη νομοθετική αποσπασματικότητα και πολυνομία και τη συνακόλουθη αναποτελεσματικότητα και περιορισμένη ωφέλεια για το κοινωνικό σύνολο και την οικονομία.

Η θεσμική θωράκιση μέσω ενός άμεσα ενεργοποιημένου και συνεκτικού μηχανισμού παρακολούθησης από μια ανεξάρτητη αρχή θα παρέχει τα εχέγγυα διαφάνειας, δημοκρατικότητας και αποτελεσματικότητας του συστήματος, με την αποφυγή

περιπτώσεων ενεργοποίησης συμβάσεων απευθείας ανάθεσης εκτός ορίων, με συνακόλουθες τις ενέργειες ελεγκτικών σωμάτων της διοίκησης και της δικαιοσύνης.

B' Μέρος

Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Το Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας²¹ τέθηκε σε Δημόσια Διαβούλευση²² το Μάρτιο του 2013 με στόχο τη δημιουργία ενός λειτουργικού πλαισίου για την ανάπτυξη του Οικουσστήματος της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας. Έτσι ορίστηκαν οι ακόλουθες δράσεις για την ενεργοποίηση του λειτουργικού πλαισίου:

1. Υποστήριξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας

Δράσεις:

- α) Κεντρικός Μηχανισμός Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοιν.Σ.Επ. και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας
- β) Εθνικό Παρατηρητήριο για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα
- γ) Υποστηρικτικοί Μηχανισμοί σε Περιφερειακό επίπεδο
- δ) Θεσμικές παρεμβάσεις

²¹ Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (2013), <http://goo.gl/OhpyGr>

²² Δημόσια Διαβούλευση: Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (2013), <http://bit.ly/1iiMiUc>

Η επιστημονική και συμβουλευτική υποστήριξη του Κεντρικού Μηχανισμού όπως και των Περιφερειακών Δομών Υποστήριξης των Κοιν.Σ.Επ, θα πρέπει να εντάξουν και να αξιοποιήσουν επιστημονικά εργαλεία όπως η εφαρμογή της Κοινωνικής Λογιστικής-Ελεγκτικής (Social Accounting & Audit), μοντέλο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αντί του EFQM ή το Social Reporting Standard²³ (SRS).

2. Οικονομική υποστήριξη για την έναρξη δραστηριότητας των Κοιν.Σ.Επ.

Όλες οι δράσεις δείχνουν να κινούνται στοχευμένα στην ενδυνάμωση των Κοιν.Σ.Επ, στην ενδυνάμωση και κατανόηση του οικοσυστήματος της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας και στην καταπολέμηση της ανεργίας. Με δύο προϋποθέσεις *sine qua non*: α) Η ταχύτητα διεκπεραίωσης των χρηματοδοτικών εργαλείων από τις αρμόδιες υπηρεσίες θα είναι τέτοια που δεν θα αποθαρρύνει τους ωφελούμενους, β) Ο στόχος των εμπλεκόμενων Κοιν.Σ.Επ δεν θα είναι οι επιδοτήσεις, με την έννοια της νοοτροπίας που διαμορφώθηκε τα προηγούμενα χρόνια, και δεν θα συστήνονται για να είναι κρατικοδίαιτες, αλλά θα λαμβάνουν μια ουσιαστική βοήθεια και θα φροντίσουν εξ αρχής να προσπαθούν για τη βιωσιμότητά τους.

Όμως, πρέπει να παρατηρηθεί πως μέχρι σήμερα δεν έχουν τεθεί επαρκώς σε λειτουργία τα εργαλεία οικονομικής υποστήριξης, όπως ορίζονται και στο άρθρο 9 του Ν. 4019/2011. Συγκεκριμένα δεν έχει δημιουργηθεί το λειτουργικό πλαίσιο για την επένδυση πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας. Απουσιάζουν μέχρι σήμερα εξειδικευμένα χρηματοοικονομικά οχήματα για την υποστήριξη έναρξης λειτουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων και ειδικότερα των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων.

Τα εργαλεία των παραδοσιακά εμπορικών (κερδοσκοπικών) επιχειρήσεων προϋποθέτουν κεφάλαιο, ειδικά για επιχειρήσεις σε επίπεδο startup, ή κατά το πρώτο χρονικό διάστημα λειτουργίας, οι ιδρυμένες από άνεργους ή κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες του πληθυσμού, όπως στην περίπτωση ενός αριθμού Κοιν.Σ.Επ., δεν διαθέτουν απόθεμα, γεγονός που λειτουργεί ανασταλτικά.

²³ Social Reporting Standard (2011)

3. Χρηματοδοτικά εργαλεία για την ενίσχυση των Κοιν.Σ.Επ: Συμπληρωματική επιστρεπτέα επιχορήγηση, προπαρασκευαστικές ενέργειες για τη σύσταση φορέα μικροπιστώσεων (Micro Finance Institution).

Η λειτουργία ενός φορέα ή φορέων μικροπιστώσεων αποτελεί άμεση ανάγκη, ειδικά για κοινωνικές επιχειρήσεις στο πρώτο στάδιο και για την επιτυχή επίτευξη των στόχων τους μέσα από πιλοτικές λειτουργίες και εργασίες. Μέχρι σήμερα μόνο μια ιδιωτική πρωτοβουλία, το Action Finance του ελληνικού παραρτήματος της μη κερδοσκοπικής οργάνωσης Action Aid έχει ξεκινήσει να αναπτύσσει την έναρξη της λειτουργίας του.²⁴

Υπάρχει έλλειψη ειδικών χρηματοδοτικών εργαλείων διαφορετικών επίπεδων²⁵ για τις ανάγκες και το χαρακτήρα των Κοιν.Σ.Επ. από τον παραδοσιακό τραπεζικό - επενδυτικό τομέα, δεδομένης της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τα τελευταία έξι χρόνια . Από την πλευρά των κοινωφελών - φιλανθρωπικών ιδρυμάτων που χορηγούν χρηματικές δωρεές, υφίστανται ερωτήματα αποσαφήνισης του νομικού πλαισίου του νόμου 4019/2011 και αδυναμία θεσμοθέτησης δωρεών προς Κοιν.Σ.Επ. οποιασδήποτε κατηγορίας. Εξάιρεση αποτελεί η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση “Μύρτιλλος” που χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα ΤΙΜΑ²⁶.

Από τον Μάιο του 2014 έχει ξεκινήσει στην Ελλάδα η πιλοτική λειτουργία του Δικτύου Υποστήριξης Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας²⁷ (Social Entrepreneurship Supportive Network ή SES Net), που είναι ένα από τα 21 χρηματοδοτούμενα καινοτόμα προγράμματα κοινωνικής χρηματοοικονομικής σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και το οποίο αποσκοπεί κατά τη λήξη του (Ιούνιος 2015) στην υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας για την ανάπτυξη και λειτουργία εργαλείων κοινωνικής χρηματοοικονομικής που θα συμβάλλουν στην βιωσιμότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων και άλλων φορέων κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.

²⁴ Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (2013), www.snf.org

²⁵ Task Force for Greece, European Commission (2013)

²⁶ Κοινωφελές Ίδρυμα ΤΙΜΑ (2013), <http://timafoundation.org>

²⁷ Δίκτυο Υποστήριξης Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (SES Net) www.sesnet.eu

Συμπεράσματα - Προτάσεις Πολιτικής

Ο νόμος 4019/2011 αποτελεί ως τις μέρες μας περισσότερο μια προσπάθεια θεσμοθέτησης του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας παρά διευκόλυνσης της λειτουργίας του, ωστόσο είναι μια βάση για την ανάπτυξη του τομέα. Προτείνεται η ανάπτυξη μιας θεσμικής ομπρέλας που θα βασίζεται σε κριτήρια, όπως το κοινωνικό αποτύπωμα, η διαφάνεια, η επίτευξη στόχων με τη χρήση δεικτών κτλ. παρά να επικεντρώνεται στη νομική μορφή των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Όπως αναφέρθηκε ήδη χρειάζονται θεσμικές και φορολογικές ρυθμίσεις που θα λειτουργούν προστατευτικά π.χ. φορολογικές απαλλαγές, κοινωνικό-ασφαλιστικό καθεστώς, δημόσιες συμβάσεις κτλ., για τον τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και θα έχουν ευνοϊκό χαρακτήρα με το να παρέχουν κίνητρα ανάπτυξης επιχειρηματικής δράσης στον κοινωνικό τομέα. Έτσι μπορούν να τεθούν τα θεμέλια για το βασικό στόχο του νόμου 4019/2011 που είναι η μείωση της ανεργίας.

Από την θέσπιση του νόμου 4019/2011 μέχρι σήμερα υφίσταται ελλιπής πρόσβαση σε εξειδικευμένα ή παραδοσιακά χρηματοδοτικά εργαλεία, αλλά και έλλειψη σε τεχνογνωσία και εισαγωγή ευρωπαϊκών πρακτικών που θα ωθούσαν στην υγιή ανάπτυξη του οικοσυστήματος της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα.

Στην έρευνα, που απευθύνεται σε κοινωνικές επιχειρήσεις σε πανελλήνιο επίπεδο και που διεξάγουμε²⁸ αναφορικά με το θεσμικό πλαίσιο του Νόμου 4019/2011 (σε εξέλιξη) ζητούμε από κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις να αποτυπώσουν τις απόψεις τους σχετικά με τα θετικά στοιχεία και τα στοιχεία που προκαλούν δυσλειτουργίες στην ανάπτυξη, στην χρηματοδότηση, στο νομικό πλαίσιο λειτουργίας, στον έλεγχο της δράσης και στην αποτελεσματικότητα και βιωσιμότητά τους. Χρήσιμη θα ήταν η εφαρμογή του Πειραματισμού Κοινωνικής Πολιτικής^{29, 30} με κοινωνικές επιχειρήσεις και δημόσιους φορείς σε δίκτυα συνεργασίας για την

²⁸ Βλ. Παράρτημα, σελ 19.

²⁹ Berk et al (1985)

³⁰ European Commission (2011)

κοινωνική καινοτομία ή την κοινωνική συνοχή για την εξαγωγή χρήσιμων και ουσιαστικών συμπερασμάτων.

Επιπλέον, ουσιαστικές συνέργειες και όσμωση ανάμεσα στη δημόσια διοίκηση, στους φορείς άσκησης δημόσιων πολιτικών ιδιαίτερα κοινωνικής πολιτικής, ερευνητικών και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στον εμπλουτισμό του οικοσυστήματος της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων επιχειρηματικών δομών με στόχο τη δραστική μείωση της ανεργίας και τη βιώσιμη αύξηση της απασχόλησης. Η ανεργία έχει πάψει προ πολλού να είναι ένας απλός μακροοικονομικός δείκτης, αποτελώντας πλέον βραδυφλεγή βόμβα στα θεμέλια της κοινωνίας μας. Οι θεσμικοί παράγοντες (Υπουργείο Εργασίας, φορολογική διοίκηση Υπουργείο Οικονομικών, τράπεζες) πρέπει από κοινού να εξαλείψουν τις ασάφειες, να απλουστεύσουν τις διαδικασίες, να ενεργοποιήσουν τους μηχανισμούς στους οποίους αναφέρονται από το 2011 και να επιταχύνουν τις διαδικασίες έναρξης λειτουργίας και ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Βιβλιογραφία

AAVV, (2005) “La legge delega sull’impresa sociale: riflessioni nella prospettiva dei decreti delegati”, *Impresa Sociale*, numero monografico, n. 2, vol. 74.

Αδάμ Σοφία, (2014), *Οδηγός Δημιουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων*, Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Θεσσαλονίκη.

Berk Richard et al (1985), *Social Policy Experimentation A position Paper*, *Evaluation Review*, Vol. 9, No.4,, 1985, Sage Publications, διαθέσιμο στο <http://bit.ly/LPF7VB> (προσπελάστηκε 1/2/2014)

Biswarup Gooptu, *Government launches Rs 500 core social venture capital fund*, *Economic Times*, 27/1/2014 (προσβάσιμο στο <http://goo.gl/5F7HV7>, ανακτήθηκε 10/1/2014)

Bloom N. Paul, Dees J. Gregory, *Cultivate Your Ecosystem*, *Stanford Social Innovation Review*, Winter 2008, Vol 6, Number 1 (προσβάσιμο στο http://www.ssireview.org/articles/entry/cultivate_your_ecosystem, ανακτήθηκε 7/12/2014).

Borzaga C., Defourny J., (a cura di), (2001), *The Emergence of Social Enterprises*, Routledge, London, 2001, trad italiana: *L'impresa sociale in prospettiva europea*, Trento, Edizioni 31.

Borzaga C., Ianes A., (a cura di), (2006), *Economia della solidarietà. Storia e prospettive della cooperazione sociale*, Donzelli, Roma.

Γεώργιος Κωνσταντίνος (επιμέλεια) (2013), *Κοινωνική Οικονομία - Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, Δοκίμιο 20, Αθήνα: Εναλλακτικές εκδόσεις.

Defourny J., Nyssens M., (eds), (2008), *Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments*, EMES Working Paper 08/01.

Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας Κ.Π. Equal Α' Κύκλου (2005), *Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων*, Υπ. Απασχόλησης & 7 Αναπτυξιακές Συμπράξεις Κοινωνικής Οικονομίας Κ.Π. Equal, Αθήνα.

European Commission, Directorate General for Employment, Social Affairs and Inclusion, (2011), *Social Experimentation - A methodological guide for policy makers*, Wrocław, 26 September 2011, (Προσβάσιμο στο <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1022&langId=en>~<http://bit.ly/1iauE2l> (ανακτήθηκε 20/12/2013)

European Commission (2013), "Social Europe Guide", Vol. 4, Publications Office of the European Union, Luxemburg

European Commission, DG Employment Social Affairs and Inclusion (2014), *A map of Social Enterprises and their eco-systems in Europe*, Report submitted by ICF Consulting Services.

Ευσταθόπουλος Γ., Βουλγαράκης Α., Μιχαρικόπουλος Δ. (2005), *Σύστημα Κοινωνικού Ελέγχου και Αξιολόγησης κοινωνικών επιχειρήσεων*, Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας.

Giddens Michele, *Measuring Social Impact*, IPE magazine (Ιούλιος 2011) (προσβάσιμο στο <http://www.ipe.com/>~<http://bit.ly/LPF7VB>, ανακτήθηκε 10/1/2014)

Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (2013) <http://www.snf.org/en/grants/grantees/a/actionaid-hellas/action-finance-initiative-program-support/>

Κλήμη-Καμινάρη Ολυμπία, Παπαγεωργίου Λ. Κωνσταντίνος (2010) *Κοινωνική Οικονομία: Μία πρώτη προσέγγιση*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική.

Κοινοφελές Ίδρυμα ΤΙΜΑ (2013) <http://timafoundation.org/en/grants/?nid=3005>

Michelle-Lee Moore, Frances R. Westley & Alex Nicholls (2012) “The Social Finance and Social Innovation Nexus”, *Journal of Social Entrepreneurship*, 3:2, 115-132, DOI: 10.1080/19420676.2012.725824 (ανακτήθηκε 15/9/2013).

Murray R., et al (2010), “*The Open Book of Social Innovation*”, NESTA, διαθέσιμο στο: <http://www.nesta.org.uk> ~ <http://bit.ly/aXduXU>. (Προσπελάστηκε 10/7/2013).

Nasioulas I., (2011), Greek Social Economy at the crossroads, Law 4019/2011 and the institutional change, Working Paper No 2011/10, CIRIEC.

Nasioulas I., (2012), *Greek Social Economy Revisited Voluntary Civic and Cooperative Challenges in the 21st Century*, Frankfurt am Main. Peter Lang.

Nicholls Alex & Pharoah Cathy, (2007) *The Landscape of Social Investment: A holistic topology of opportunities and challenges*, Skoll Centre for Social Entrepreneurship, Oxford.

Νόμος 1667/1986 (ΦΕΚ 196 Α') : Αστικοί συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις

Νόμος 2716/1999 (ΦΕΚ Α' 96/17-5-1999): Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις

Νόμος 4019/11 (ΦΕΚ 216 Α/30-9-2011): Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις.

Social Business Initiative http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/expert-group/index_en.htm

Social Innovation Europe, (2011), *Financing Social Impact, Funding Social Innovation in Europe-mapping the way forward*, available at <http://ec.europa.eu> ~ <http://bit.ly/spYy9t> (προσπελάστηκε 13 Ιουνίου 2013).

Social Policies, Social Europe Guide (2013), Vol. 5, European Commission.

Social Reporting Standard, version 2011, Social Reporting Initiative e.V (SRI), Creative Commons Attribution – No Derivs 3.0.

Task Force for Greece Outline Strategy and Priorities for action to develop the Social Economy and Social Entrepreneurship in Greece (2013)

http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/news/130708_social-economy-strategy-greece_en.pdf http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/taskforce-greece/index_en.htm

Τζουβελέκας Μ., Παπαγιάννη Μ., 5^ο διεθνές συνέδριο Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής, (2014), Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα, (προσβάσιμο στο www.eekp.gr ~ <http://goo.gl/ad7p48>)

Williams Jonathan, Impact investing 'same game' as other investments 14/10/2013, IPE magazine (προσβάσιμο στο <http://www.ipe.com/> ~ <http://goo.gl/UaarBZ>, ανακτήθηκε 10/1/2014)

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Δημόσια Διαβούλευση επί του Στρατηγικού Σχεδίου για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, 2013, <http://bit.ly/1iiMiUc>

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας,, Φεβρουάριος 2013, <http://goo.gl/OhpyGr>

Παραρτήματα

A. Το ερωτηματολόγιο έρευνας για τον νόμο 4019/2011

A. Νομικό Πλαίσιο (Legal Framework)

1. Ποια είναι η νομική μορφή της οργάνωσης/του φορέα/ της πρωτοβουλίας σας;*

- Ομόρρυθμη Εταιρεία (Ο.Ε)
- Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε)
- Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία (Ι.Κ.Ε.)
- Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία (ΑΜΚΕ)
- Σωματείο, Σύλλογος
- Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.)
- Άτυπη μορφή οργάνωσης
- Other:

2. Έχετε επιλέξει την μορφή Κοιν.Σ.Επ.; *

- Ναι
- Όχι

3. Στην ερώτηση 2 (επιλογή Κοιν.Σ.Επ) γιατί επιλέξατε "Ναι" ή γιατί επιλέξατε "Όχι";*

4. Ποιες επιπτώσεις έχει η νομική μορφή στο κοινωνικό σας έργο; *

B. Θεσμικό πλαίσιο (Institutional framework)

Ο νόμος 4019/2011 περί Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας δημιούργησε τη νομική μορφή της Κοιν.Σ.Επ. Ορίζει την Κοινωνική Οικονομία ως "το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων".

Γνωρίζετε τον νόμο 4019/2011 και την Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας;*

- Ναι
- Όχι
- ΔΞ/ΔΑ

Αν ναι, ανεξάρτητα από τη νομική μορφή υπό την οποία λειτουργείτε, παρακαλώ περιγράψτε τι επιπτώσεις είχε ο νόμος 4019/2011 στην λειτουργία σας, ποιοι περιορισμοί έχουν προκύψει με την εφαρμογή του; *

Αν ναι, ανεξάρτητα από τη νομική μορφή υπό την οποία λειτουργείτε, παρακαλώ περιγράψτε τι επιπτώσεις είχε ο νόμος 4019/2011 στην λειτουργία σας, ποιοι περιορισμοί έχουν προκύψει με την εφαρμογή του; *

Τομέας (επιλέξτε όσους τομείς σας εκπροσωπούν) (Sectors of activities)*

- Εκπαίδευση -Αστική Ανάπτυξη - Σχεδιασμός Αστικού Τοπίου
- Ενσωμάτωση ευάλωτων ομάδων
- Καταπολέμηση φτώχειας
- Ανακύκλωση -Εναλλακτικές Πηγές Ενέργειας
- Υγεία
- Ψυχική Υγεία
- Υπηρεσίες- Τρόφιμα
- Ομάδα Πολιτών
- Δίκτυο Ανταλλαγής, Αλληλεγγύης - - Πολιτών
- Grassroots
- Other:

Παρακαλούμε να δώσετε μια σύντομη περιγραφή των δραστηριοτήτων σας.*